

خارج شدن از مسجد الحرام یا مسجد مدینه به هنگام شروع نماز جماعت جایز نیست. و بر شیعیان واجب است که با آنان نماز بخوانند.

امام خمینی

حجة الاسلام مجید انصاری

منافع اقتصادی حج

" و اذن فی الناس بالحج یا توکیر جالا و علی کل ضامر یا تبین من کل فج عمیق لیشهدوا منافع لهم "

حج یکی از اعظم عبادات الهی و به تعبیر امام صادق (ع) از ارکان اسلام است. امام صادق می فرماید:

" بنی الاسلام علی خمس: الصلوة و الزکوة و الصوم و الحج و الولایة "

اسلام بر پنج چیز بنیان نهاده شده است: نماز، زکات، روزه، حج و ولایت که در عین برخورداری از بلندترین مفاهیم عرفانی و الهی، دارای جنبه های وسیع سیاسی و اجتماعی و اقتصادی است که شناخت مجموعه آنها می تواند اهمیت و نقش اساسی این حرکت بزرگ اسلامی را مشخص نموده و علت تاکیدات قرآن کریم و روایات اهل بیت - علیهم السلام - را در مورد این عبادت عظیم روشن نماید، تا آنجا که در برخی از این روایات تارکین حج از زمره مسلمانان خارج و در صف کافران قلمداد

نموده است.

در این مقاله به مسائل اقتصادی حج و ابعاد گوناگون آن اشاره شده است. گر چه خود این موضوع به تنهایی می تواند عنوان دهها مقاله تحقیقی باشد.

حد استطاعت مالی و میزان توانایی عبارت از دارا بودن بودجه کافی برای رفتن و برگشتن و قدرت اداره زندگی متعارف خود و خانواده خود پس از بازگشت از مکه است. بنابراین حج بر کسانی واجب است که علاوه بر داشتن هزینه سفر و اقامت در ایام حج و مصارف حج، قدرت اداره زندگی روز مره خود و خانواده خود را نیز داشته باشند و طبعاً شامل کسانی که در این حد از تمکن نیستند، نمی شود و اگر در این حالت کسی با استفاده از قرض و یا فروش مایحتاج اولیه زندگی خود به مکه مشرف شود بعنوان حج واجب محسوب نمی شود و بعد از استطاعت مجدداً باید حج انجام دهد.

البته منظور از استطاعت، داشتن پول نقد آماده نیست بلکه منظور، مجموعه دارایی است. لذا اگر شخصی برای اداره زندگی خود از حقوق مستمر روزانه و یا ماهانه استفاده می کند و اضافه بر آن املاک و مستغلاتی دارد، بر او نیز حج واجب می شود.

در این مقاله به مسائل اقتصادی حج و ابعاد گوناگون آن اشاره شده است. گر چه خود این موضوع به تنهایی می تواند عنوان دهها مقاله تحقیقی باشد.

استطاعت

اولین مسئله اقتصادی که در ارتباط با حج مطرح است، استطاعت و توانایی مالی فردی است که می خواهد این عمل بزرگ را انجام دهد. استطاعت و توانایی مالی بعنوان یکی از شرایط و وجوب حج از سوی فقها بزرگ اسلام و به استناد آیه مبارکه " و لله علی الناس حج البیت من استطاع الیه سبیلاً " عنوان شده است. مفهوم استطاعت وسیع و شامل مواردی غیر از استطاعت مالی از قبیل توانایی جسمی، وقت کافی و نبود موانع قهری دیگر نیز می شود.

حج، زمینه ساز تعاون عمومی و عامل تحکیم روابط اقتصادی

هنگامی که صحبت از فوائد و دستاوردهای اقتصادی حج می‌کنیم، سخن از حجی است که در قرآن مجید تعریف و در روایات اهل بیت (ع) تفسیر و در سیره و روش پیغمبر اکرم (ص) ترسیم شده است، نه حجی که امروز بصورت ناقص و مسخ شده از سوی وعاظ السلاطین ترویج و از سوی مسلمانان ناآگاه و با آگاه اسیر و در بند اجرامی گردد بنا براین، در این بخش به دستاوردها و پیامدهای مفید و سودمند اقتصادی می‌پردازیم که در صورت اجرا و تحقق حج مفهوم واقعی کلمه به دست می‌آید.

محور عملیات حج و نیرومندترین جاذبه مکه خانه سنگی سالخوردن است که همزمان با تاریخ آدم و فرزندان او ساخته شده و در طول تاریخ علیرغم تخریبهای مکرر، بدست پیامبران برجسته الهی بازسازی و تا امروز نگهداری شده است. این خانه را خداوند بعنوان مایه برکت نام می‌برد: "ان اول بیت وضع للناس للذي ببكة مباركة و با صراحت در آیات دیگر قرآن، فلسفه و جوب حج را در عواملی از جمله قیام مردم "جعل الله للكعبة البيت الحرام قياما للناس" و بدست آوردن منافع "ليشهدوا منافع لهم" ذکر فرموده است که طبعا یکی از وجوه برکت و منفعت، مسائل اقتصادی جامعه اسلامی است که در احادیث بطور روشن و آشکار به زمینه‌های فعالیتها و دستاوردهای اقتصادی حج اشاره شده است که بذکر دو نمونه آنها اکتفا می‌کنیم:

۱- هشام بن حکم از امام صادق (ع) راجع به فلسفه و جوب حج سؤال می‌کند. حضرت در بخشی از پاسخ خود چنین می‌فرماید:

"... و لينزع كل قوم من التجارات من بلد الى بلد و ينتفع بذلك المكارى و الجمال". یعنی برای اینکه هر گروهی از

مسلمانان کالاهای خود را از شهری به شهر دیگر منتقل نموده و مبادله کنند تا از این رهگذر هم خود سود برند و هم آنها کامر حمل و نقل را بعهدہ دارند.

۲- عن ابان بن تغلب: قال، قلت لابي عبدالله (ع): "جعل الله للكعبة البيت الحرام قياما للناس؟ فقال جعلها الله لدينهم و معايشهم" ابان بن تغلب از امام صادق (ع) راجع به تفسیر و معنای این آیه که خداوند کعبه را وسیله قیام برای مردم قرار داد، سؤال می‌کند. حضرت می‌فرماید: خداوند کعبه را برای دین و زندگی و معیشت مردم قرار داد.

سوغات

گرچه آوردن سوغات برای دوستان و خویشاوندان، یک سنت دیرینه و پسندیده‌ای است که میان مسلمانان معمول و متداول بوده است اما با توجه به وضعیت بازارهای سعودی و انعکاس این عمل در سایر حجاج، حتی المقدور باید آنرا کاهش داد.

جنبه های منفی

خرید سوغات

۱- خروج مقدار زیادی ارز مملکت که با زحمت فراوان و با فروش نفت آن هم بسا مشکلاتی که بعد از انقلاب با آن روبرو هستیم بدست می‌آید و با توجه به تعداد زیاد حجاج ایرانی رقمی بزرگ را تشکیل می‌دهد اگر به هر حاجی ۳۰۰۰ ریال سعودی داده شود و سالانه یکصد هزار نفر به مکه مشرف شوند، همه ساله ۳۰۰ میلیون ریال سعودی برابر با ۷۸۰ میلیون تومان از کشور خارج می‌شود و این رقم غیر از ۴۰۰۰ ریال سعودی است که به ازای هر نفر حاجی هزینه می‌شود که در این رابطه نیز باید مسئولین سازمان حج و زیارت از اسراف و تبذیر و تنوع بیش از حد در خوراک حجاج جلوگیری کنند، و این مسئله در سال گذشته مورد اعتراض اکثر حجاج بود و زیاده روی در امر تغذیه به

گونهای بود که معنویت و حال عبادت را بعد از صرف آن همه اطعمو اشربه رنگارنگ سلب می‌نمود.

۲- کمک به بیگانه: از آنجا که کلیه کالاهای موجود در بازارهای سعودی حتی جای نماز و تسبیح و اشیاى از این قبیل از کشورهای غیر اسلامی وارد می‌شود، وبخصوص کالاهای صنعتی که بیشترین مشتری را در میان حجاج از ایرانیان دارد همگی از کشورهای غربی وارد می‌شود و بدینوسیله سالانه میلیاردها دلار از سرمایه مسلمانان جهان در این بازار موقت چند روزه به جیب کمپانیهای صنعتی بیگانه می‌ریزد.

۳- تاثیر منفی بر روی سایر حجاج: نظر به اینکه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، توجه جهانیان به ایران و ملت قهرمان او معطوف گردیده لذا در ایام حج، مسلمانان سراسر جهان با دقت و کنجکاوی، حجاج ایرانی را زیر نظر گرفته تا آثار مثبت و با منفی انقلاب را در آنان مشاهده نمایند هجوم بیش از حد و حرکت گروهی کاروانهای ایرانی برای خرید کالا می‌تواند به حیثیت و آبروی جمهوری اسلامی ایران لطمه وارد کند، متأسفانه عدم توجه به این مسائل در ایام حج موجب می‌شود که نحوه خرید ایرانیان، چشمگیر و مورد توجه قرار گیرد از عظمت و کرامت انسانی بدست آمده از انقلاب کاسته و شخصیت معنوی جمهوری اسلامی تحت الشعاع اینگونه اعمال قرار گیرد، لذا می‌توان جهت خرید، سوغات را بگونه‌ای تغییر داد که خود عامل تبلیغ جمهوری اسلامی و نشاگر روحیه همبستگی و اتحاد آنان باشد، کما اینکه در سال گذشته با رهنمود نماینده امام و دیگر روحانیون بقیه در صفحه ۳۱

- ۱۱ - حتی الامکان از غذاهای خارج از کاروان استفاده ننمائید چون بهیچوجه قابل اطمینان نمی باشد .
- ۱۲ - اگر از قوطیهای آب میوه استفاده نمودید اولاً درب قوطی را بایک دستمال کاغذی یا دستمال پارچهای تمیز پاک نموده بساز مصرف قوطی خالی را در داخل زباله دان بباندازید ، زیرا پراکنده شده این قوطی - های خالی ممکن است در ازدحام جمعیت حوادثی را بوجود آورد .
- ۱۳ - بعلت عرق کردن دستها و صورت بهتر است از دست دادن و بوسیدن دوستان خودداری شود .
- ۱۴ - همیشه چند عدد دستمال نازک همراه داشته باشید تا هنگام عبور از خیابانها و مواجه شدن با گرد و غبار بتوانید جلوی دهان و بینی خود را ببوشانید .
- ۱۵ - از برخوردی احتراز نمائید زیرا اگر تغییر محیط زیست با برخوردی توأم باشد از نظر گوارشی مشکلاتی را بوجود خواهد آورد .
- ۱۶ - از مصرف داروهای بیمورد بدون نظر پزشک خودداری نمائید .

- ۱۷ - بحض احساس کسالت فوراً به درمانگاههای هیئت پزشکی حج مراجعه نمائید .
- ۱۸ - دستورات بهداشتی را کماز طرف اکیبهای هیئت پزشکی حج بشمادادمی شود خصوصاً در مورد مصرف قرصها و کپسولهای پیشگیری دقیقاً اجرا نمائید . زیرا صد درصد بنفع شما خواهد بود .
- ۱۹ - اگر طریز استفاده از توالت فرنگی را نمی دانید از مدیر گروه نحوه استفاده از آنها را بیبرسید .
- ۲۰ - از خرید البسه کهنه بعلت آلوده بودن اکیدا خودداری نمائید .
- ۲۱ - وسائل خواب خود را همیشه تمیز نگهدارید و از مدیر گروه بخواهید که هفته ای چند بار ملحفهها را تعویض نماید .
- ۲۲ - در مورد رعایت کلیه موازین بهداشتی با خدمه کاروان و مدیران گروهها همکاری نمائید .
- دستورات بهداشتی در مورد منی و عرفات :
- ۲۳ - برای تراشیدن موی سر در منی از

- وسائل تمیز و بهداشتی شخصی استفاده نمائید و اجازه ندهید سلمانیهای دوره گرد با آن وسائل کثیف و آلوده سر شما را بتراشند .
- ۲۴ - پس از تراشیدن موی سر موها را باطراف پراکنده ننمائید و حتماً آنها را در یک کیسه زباله بریزید .
- ۲۵ - از حرکت زیاد در آفتاب خصوصاً پس از تراشیدن موی سر در منی خودداری بعمل آورید زیرا پوست سر شما دچار سوختگی و خودتان گرمزده خواهید شد .
- ۲۶ - حتی الامکان سعی شود که مراسم رمی جمرات در مواقعیکه نسبتاً خلوت و هوا خنک می باشد با راهنمایی مدیران کاروان انجام گیرد .
- ۲۷ - از آوردن گوشت قربانی بداخل چادرها خودداری بعمل آورید .

دنباله منافع اقتصادی حج

عالمقدر ، بسیاری از حجاج محترم ایرانی بخشی از ارز خود را اختصاص دادند به خرید اشیاء مورد نیاز جیبهها و یا سوغات برای رزمندگان اسلام .

۲ - تحت الشعاع قرار گرفتن حالتیهای عرفانی و از دست دادن توفیقات معنوی حج : در رژیم گذشته بعلت وحشت از توجه مردم به فلسفه واقعی حج کوشش و تلاش عوامل رژیم و مدیران و روحانیون وابسته بعضی از گروهها بر بی محتوا کردن این عمل سیاسی و عبادی و خلاصه کردن آن در اعمالی ظاهری و بی معنا و رفت و برگشتی تفریح گونه و تاجرمانه بود ، منافسانه رسوبات این طریز تفکر هنوز در برخی از

مسلمانان ساده لوح باقی است . لذا بعضی از حجاج از همان روزهای اولیه ورود به عربستان در فکر بازار بایی و برآورد قیمت و بالاخره خرید اجناس رنگارنگ هستند و حتی در هنگام زیارت و طواف و دیگر اعمال مقدس این سفر روحانی توجه و فکرشان به مظاهر فریبنده دنیا است و بجای دل کندن از ماسوی الله و ایجاد رابطه معنوی با حضرت حق سبحانه و تعالی و با رسول الله (ص) و ائمه معصومین (ع) دلداده کالاهای کم ارزش دنیوی هستند . امام صادق (ع) فرمود : " اقلل النفقه فی الحج تنشط للحج ولا تكثر النفقه فی الحج فتلج الحج " هزینه و مخارج حج را سبک بگیرد تا موجب نشاط در انجام مراسم حج گردد و از زیاده روی در مخارج حج که موجب ملالت و بی رغبتی و سنگینی در اعمال حج می شود

پرهیز کنید .

تاسف بار ترینکه بعضی از عناصر ناآگاه و یا دنیا پرست بر خلاف مقررات جمهوری اسلامی ایران اقدام به صرف تومان ایرانی به ریال سعودی در بازارهای آن کشور می کنند و این عمل زشت علاوه بر اینکه خلاف شرع مقدس است ، موجب هتک حرمت مسلمان و نیز کاهش قیمت پول ایران می گردد . وقتی که صرافان فرصت طلب سعودی به ازا هر ۱۰۰۰ تومان پول ایرانی فقط ۶۰ یا ۷۰ و حداکثر ۱۰۰ ریال می بردارند موجب بی اعتبار کردن نظام اقتصادی ایران است و لذا با توجه به اثرات منفی فوق نه تنها قاچاق ریال ، عملی خلاف شرع است بلکه فروش مبلغ بولی که قانوناً حجاج می توانند باخود داشته باشند نیز خلاف شرع و مصلحت عمومی مسلمین است .